Între o ramă eschatologică și una entuziast-experimentală, dezbaterea referitoare la limitele Inteligenței Artificiale și la iminenta criză generată de aceasta a apelat deseori la argumente compensatorii

Constantina Raveca Buleu

Pledoarie pentru autenticitate în era digitală

„*Colonizarea tehnologică a unor părți semnificative ale vieții noastre personale și a celei publice va fi un bun impuls pentru a îmbrățișa ideea că avem nevoie în viața noastră de atâta poezie, spiritualitate și filosofie câtă tehnologie pătrunde, mai mult sau mai puțin cu încredințarea noastră*” – notează Sandu Frunză în preambulul volumului său *Căutarea autenticității în era digitală. Eseuri despre poezie, filosofie și spiritualitate*, apărut în 2023 la Editura Eikon din București. Tranzitivitatea programatică a textelor adunate în paginile cărții echivalează cu o provocare a fiecărui virtual lector la reflecție, la un exercițiu intelectual de regândire a propriei sale umanități, în contextul unei periclitări mai mult sau mai puțin conștientizate, dar inevitabile, ce vine din direcția avansului tehnologic și al ideologiilor trans-umaniste.

Între o ramă eschatologică și una entuziast-experimentală, dezbaterea referitoare la limitele Inteligenței Artificiale și la iminenta criză generată de aceasta a apelat deseori la argumente compensatorii, precum creativitatea sau originalitatea de neimitat a ființei umane. În viziunea lui Sandu Frunză, soluția crizei se coagulează în jurul căutării autenticității, înțeleasă ca „*reîntoarcere la temele și preocupările ființei însuflețite de fiorul umanității sale*”, sensibilitatea ingenuă a autorului fiind convinsă că dezvoltarea tehnologiilor din era digitală va impune un simbiotic exercițiu de regrupare a ființei umane, de regăsire prin poezie, filosofie, spiritualitate, la capătul căruia se profilează, în cheie optimistă, o utopie simultan tehnologizată și metafizică.

Dezvoltarea exegetică a acesteia propune în continuare câteva eseuri în care propensiunile teoretizante ale autorului – și mai cu seamă impresionanta sa pregătire filosofică – își găsesc un pandant hermeneutic marcat de o sensibilitate aparte, condiționată biografic și rafinată de propriul său exercițiu poetic (cu o recentă întrupare editorială intitulată *Dulcea mea toamnă*, apărută la Editura Neuma în 2024). Un prim exemplu îl constituie eseul *În căutarea autenticității. Filosofie și poezie în lumea construită pe comunicare*, o elegantă demonstrație a aceleiași finalități împărtășite de către filosofie și poezie – sedimentarea unei *gândiri „înțeleasă ca artă de a trăi”* –, ea implicând, la rându-i, o nouă cultură, cu practici de comunicare adecvate, fie că este vorba despre poezie (Sandu Frunză vorbește despre nevoia de poezie a omului contemporan asaltat de tehnologie), fie c[este vorba despre filosofie, al cărei potențial intrinsec se cere explorat nu numai în perspectiva funcției pe care o are în societatea postmodernă bazată pe comunicare, ci și în ideea depășirii, printr-o hermeneutică a povestitului, a mult-anunțatei *„morți a filosofiei”*, idee dezvoltată în siajul teoretizărilor lui Richard Kearney și continuată prin considerațiile lui Aurel Codoban privind reorientarea filosofiei dinspre reflecția asupra cunoașterii înspre analiza limbajului și a comunicării, cu o redimensionare obligatorie a relației dintre filosofie și literatură.

Referința lui Sandu Frunză rămâne, aici, colegial, *Filosofia ca gen literar*, cartea din 1992 a lui Aurel Codoban, filtrată preponderent prin gândirea heideggeriană. Din perimetrul acesteia se desprinde programul juxtapunerii dintre filosofie și poezie (cu excelente laterale teoretice datorate lui Carlo Sini), ca ipostaze ale exprimării simbolice concentrate pe conceptul de *agape*, adică pe iubirea încărcată de spiritualitate și sacralitate. Ilustrarea relației dintre reflecția filosofică și creația lirică este făcută prin intermediul poeziei Rodicăi Dragomir (al cărei rol în modelarea estetică a adolescentului Sandu Frunză este recunoscut deschis de către autor), ea fiind proiectată într-o interpretare inspirată de teoriile lui Gilbert Durand și Mircea Eliade dedicate lui *homo religiosus*, experienței simbolice și trăirii autentice. Însă, așa cum demonstrează autorul în ultima parte a eseului său, relația dintre poezie și filosofie nu înseamnă câtuși de puțin suprapunere și/sau confuzie, practicile lor continuând să rămână distincte, scindate între preeminența comunicării (în cazul filosofiei) și cea a trăirii (în cel al poeziei). *„Cred că trebuie să concepem relația dintre filosofie și poezie mai degrabă sub forma unei întâlniri”*, consemnează liricizant autorul, având în vedere o întâlnire la palierul conștiinței simbolizante a lumii, generatoare de semnificații ultime, ca un ecou al nevoii omului *„de a trăi într-un univers semnificativ și de a face viața sa să fie asumată sub semnul unei rațonalități lărgite”*.

Considerațiile despre *Homo religiosus* revin și în *Condiția umană și sacrul în epoca digitală din perspectiva ontologiei sacrului propusă de Mircea Eliade*, eseu consacrat acelor forme de spiritualitate postmodernă care sunt ancorate în comportamentele religioase tradiționale, din moment ce – observă Sandu Frunză – *„umanitatea a pătruns în era digitală fără a produce o nouă formă de spiritualitate”* (ceea ce e discutabil). Filosoful clujean vede în doctrina lui *homo religiosus* și în ontologia sacrului, formulată de către Mircea Eliade, soluții valabile pentru înțelegerea omului oricărei ere – de la cea arhaică, la era digitală pe care o traversăm –, fundamentală fiind nevoia lui de sens și de autenticitate. Un element esențial al demonstrației rămâne, desigur, simbolismul centrului (și, implicit, ideea potrivit căreia căutarea centrului este căutare de sine), extras din scrierile lui Mircea Eliade și decantat prin studiile lui Carl Olson, simbolism vital pentru înțelegerea modului de situare în rețea a omului erei digitale.

Tot pe o linie de gândire decantată din Eliade, autorul explorează în continuare tehnicile de consacrare a spațiului și regimul interdicțiilor/tabuurilor, extinzând analiza înspre spațiul virtual, cu o atenție aparte acordată formelor de comunicare din era digitală. Pe un traseu analitic similar se dezvoltă și considerațiile privind *mitul* și *povestirea* ca experiențe ale omului erei digitale. Mai precis, e vorba de modelele culturale ale *storytelling*-ului din tehnicile comunicării și ale discursurilor motivaționale actuale. *„Instrumentalizarea povestirii este azi în vogă* – notează autorul, conștient totuși de faptul că povestirile actuale nu mai au portanța inițiatică pe care o aveau miturile –, *deoarece omul societății digitale redescoperă că miturile au rolul de a vorbi despre lucrurile semnificative din punct de vedere al vieții omenești; ele ne aduc în fața ochilor realul, valorile, sensul și ne invită să participăm la ele cu entuziasmul propriei noastre vieți”*.

Propensiunea ființei către armonie și autenticitate existențială explică apelul la o serie de terapii și practici esoterice sau spirituale, cea mai frecventă dintre ele fiind meditația. Plecând de la această constatare, Sandu Frunză reia, în eseul intitulat *Tehnici meditative în căutarea echilibrului și autenticității*, considerațiile privind fascinația lui Mircea Eliade pentru cultura indiană, decopertând sistematic aspectul preponderent inițiatic al interesului occidental pentru Orient. Autorul e de părere că tehnicile meditative, înțelese ca exerciții filosofice și ca tehnologii ale sinelui, reprezintă instrumente potențiale în construcția echilibrului și a autenticității umane, indiferent de dimensiunea existențială (fizică, socială, personală sau spirituală) în care sunt utilizate. Astfel, corporalitatea și finitudinea, iubirea în toate ipostazele sale (cu o excelentă incursiune în isihasm), interioritatea (ilustrată, printre altele, de ceea ce exegeza numește a fi „Meditația muntelui”) și contemplația (inclusiv filosofia ca *„practică contemplativă”*) intră în jocul meditativ de refacere a echilibrului și în cazul omului erei digitale, chiar dacă miza lor se întâmplă să fie pragmatic minimalistă, vizând doar o ameliorare imediată a calității vieții cotidiene.

Eseul intitulat *Comunicarea iubirii în societatea de consum* este consacrat unui alt bun simbolic rezistent din era digitală, iubirea, instrumentalizată cu succes în societatea de consum (discursul publicitar ilustrează perfect fenomenul) și în campaniile de responsabilizare socială. Analiza lui Sandu Frunză ancorează, deja clasic, în considerațiile lui Jean Baudrillard privind schimbările de paradigmă din axiologia postmodernității, ilustrate de o privilegiere a corporalității în detrimentul sufletului. Cu toate acestea, el invocă nu numai perspectivele multiple prin care iubirea poate fi înțeleasă, ci și valoarea sa de liant, sintetizându-i regimul imaginar prin apelul la câteva povestiri publicitare și de responsabilizare socială înzestrate cu o forță persuasivă accentuată. O nuanțare corelativă a iubirii vine pe filiera consilierii, unde referința autorului este Emmy van Deurzen.

Ipostazei *filosofului practician* îi este consacrat eseul *Consilierea filosofică – un instrument util pentru căutarea autenticității în viața noastră cotidiană*, unde autorul prezintă lectorilor săi (potențiali „clienți” ai serviciilor de consiliere filosofică din era medicalizării generalizate, descrise de Lou Marinoff, autorul unui volum programatic, intitulat *Înghite Platon, nu Prozac!*, tradus și la noi) o practică profesională bazată pe dialog, capabilă să rezolve crize existențiale și dileme etice, să ofere soluții de dezvoltare personală și de căutare a adevărului și a autenticității. Alternativă la practicile psihologice și psihiatrice, consilierea filosofică, fundamental interdisciplinară, mizează mai ales pe dimensiunea reflexivă, considerată autorul.

„Dacă societățile religioase tradiționale se structurau pe tehnologiile Sinelui și pe tehnicile ritualice comunitare, în societatea erei digitale asistăm la o dezvoltare tehnologică ce are în vedere transformarea lumii într-o mulțime de obiecte funcționale, ecologice și estetice. La acestea se adaugă noi forme ale ritualizării cotidiene specifice societății de consum, și mai ales de consum facilitat de tehnologiile comunicării” – precizează Sandu Frunză în eseul intitulat *Inteligență Culturală, Inteligență Spirituală și consiliere în era Inteligenței Artificiale*, pledoarie pentru cultivarea unor relații bazate pe Inteligență Culturală și Inteligență Spirituală în contextul global al armonizării individului cu alterizările care i se propun.

Cartea lui Sandu Frunză etalează o impecabilă armătură bibliografică, o excelentă priză la dezbaterile de idei actuale și un discurs persuasiv, în care instinctul critic, responsabilitatea și rafinamentul filosofului se armonizează cu surprinzătoarea tandrețe a poetului. Mesajul subliminal al volumului îl reprezintă recunoașterea faptului că și cel mai împătimit dintre filosofi dispune, în cele din urmă, de o inimă de literat, pe care o poate consulta ori de câte ori ajunge la ananghie, așa cum se întâmplă acum, în era eschatologiilor virtuale.

■ Scriitor, critic și istoric literar, cercetător științific

Revista apare cu sprijinul
Academiei Române, din
Fondul Recurent al Donatorilor

■ *„Un popor nu se caracterizează atât prin oamenii mari pe care îi are, ci mai ales prin felul în care îi recunoaşte şi îi stimează pe aceştia."*
Friedrich Nietzsche

EBSCO

fondat în 1881

Contemporanul

ideea europeană

Revista apare sub egida Academiei Române
Director NICOLAE BREBAN

REVISTĂ NAŢIONALĂ de cultură, politică şi ştiinţă ANUL XXXV · Nr. 6 (867) • IUNIE 2024

Regele David (1501-1504). Michelangelo. Galleria del Accademia. Firenze. Foto – Aura Christi

■ Nicolae Breban. Manuscrisul *Buneivestiri*

■ Ioan-Aurel Pop. Istoricul Constantin Cantacuzino Stolnicul
■ Victor Voicu • 85
Colaborări de Nicolae Breban, Ovidiu-Alexandru Băjenaru,
Aura Christi, Alexandru-Vladimir Ciurea, Ştefan N. Constantinescu, L. Gherasim,
Irinel Popescu, Flavian-Ştefan Rădulescu, Andrei Tică
■ † Timotei Prahoveanul. Pe urmele sihaştrilor din pustiul Iordanului

■ Mirela Roznoveanu. Pentru cine traduce ICR?
■ Comentarii critice de Ştefan Borbély, Constantina Raveca Buleu,
Theodor Codreanu, Daniel Cristea-Enache, Marius Miheţ, Olimpiu Nuşfelean,
Mariana-Ana Tupan, Magda Ursache

■ Debut: Sara-Elena Jinga, Daria Tarlapan. Forţa de a rezista
■ Întrebări cât pentru o bibliotecă la Liceul Teoretic „Eugen Lovinescu"
■ Daniel Săuca. Festivalului internaţional „Primăvara Poeziei •
A Költészet Tavasza • Spring of Poetry"